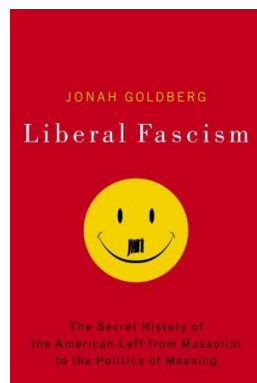




Jonah Goldberg: Liberal Fascism. The Secret History of the American Left, From Mussolini to the Politics of Meaning



A könyv már címével és címlapjával is érdeklődést kelt. A címlapon egy amerikai "smiley" látható Hitler bajusszal. A könyv az angolszász világban komoly vitákat provokáló bestseller lett, még a wikipediára is felkerült (http://en.wikipedia.org/wiki/Liberal_Fascism) róla egy ismertetés. A 2008-ban publikált kötet Magyarországon csak elvétve megtalálható, magyar fordításban természetesen nem jelent meg. Pedig a munka komolyságát jelezheti az is, hogy az igen jó hírű Penguin Books adta ki. Magyarul alig jelent meg ismertetés a kötetről. A leghálásabb is ezek közül mindössze inkább szellemi kalandtúrának tartja a kötetet:" (□) De kezeljük értékén a szellemességet. Ahogy egy konzervatív nem lesz náci, mert - teszem azt - támogatja a demokrácia-

exportot, egy liberális sem fasiszta a szó köznapi értelmében, még akkor sem, ha antinikotinista, vegetáriánus, állatbarát környezetvédő, mint Hitler. A liberális politika kritikája izgalmas szellemi kaland. Lefasisztázása indulatilag érthető, de csupán poén. Egyszer jó. Aztán váltsunk komolyra, vitázzunk, és csak akkor süssük el, ha újra olyan jön szembe, aki csak fasisztát lát, meg fasisztábbat és legfasisztábbat." (Kolbenheyer olvas XLIV.: Fasiszta, fasisztább, legfasisztább. http://sardobalo.blog.hu/2010/03/06/kolbenheyer_olvas_xliv_fasiszta_fasisztabb_legfasisztabb)

A könyv a magyar politika számára talán még aktuálisabb kérdéseket vet fel, mint az amerikai számára. Miért? A libearlizmus és a neoliberalizmus számára is alapvető értéket képeznek az emberi jogok. Mintként a szólásszabadság. Bizonyos dolgokról mégsem szabad beszélni. Alapvető érték a gyülekezési jog. A magyar kormányt 2006 óta folyamatosan figyelmezteti az Európai Unió, hogy a tüntetések és tömeg demonstrációk megtartásának jogát ne kösse előzetes rendőrségi bejelentéshez, mivel az sérti a spontán gyülekezési jogot. Számos egyéb magyar példa is állhat még rendelkezésre. De a nyugati világ szintén küzd a maga démonaival. A II. Világháború traumáját követően például kettős mércét alkalmaz: jobboldali szélsőségeket elítél, baloldaliakat nem, vagy nem ugyanolyan mértékben.

Ennek okán Goldberg joggal vethette fel, hogy valami nem stimmel, illetve, hogy a liberalizmus önmagához képest sem következetes, hiszen saját alapelveit sérti meg rendszeresen. Arról nem beszélve, hogy megnézve a nyugati, különösen amerikai filmeket és filmsorozatokot például, vagy a magyar valóságot, egy érdekes jelenség látható: a jog uralja a mindennapi életet, viszont folyamatosan szembe kerül a józanésszel. Bár számos durva példa állhatna itt is rendelkezésre, helyette szerepeljen egy kellemesebb és szellemesebb; a Mézengúz (Bee Movie) c. 2007-es amerikai animációs film a következőt veti fel: a méhek rájönnek, hogy a fáradtságos munkájukkal megtermelt mézet az emberek ellopják. Ezért a rajzfilm főhőse bepereli az embereket. A pert megnyeri, hivatkozva a méhek természeti jogaira. Itt talán felismerhető a liberalizmus alapját képező John Locke-i gondolat, a ius naturalis, amelyet később emberi jogként fordítottak át: az embernek azért vannak jogai, mert



embernek született. A méh pedig méhnek. A méhek abba is hagyják munkájukat, bár az egyszerű méhek csinálnák tovább, hiszen ezt tanította nekik a tradíció, és egyáltalán nem örülnek, hogy abba kell hagyniuk. Ez igen jellegzetes konzervatív érvelés: nem az elvont jog, hanem a szokáson és erkölcsön alapuló cselekvés adja a társadalom alapját. (Érdemes összevetni Edmund Burke gondolataival.) Miután a méhek feladták eddigi tevékenységüket, a lelkes jogvédők azzal szembesülnek, hogy ez teljességgel megbontotta a természet rendjét, az ökoszisztémát, és közeleg a világvége. Tanulságos történet ez a szabadságjogok diktatúrájáról.

Ez pedig felveti a Goldberg által is feszegetett kérdést, miszerint a szabadság ideológiája vezethet-e "fasisztikus" világhoz. Azaz megvalósulhat-e a szabadság diktatúrája: ha valaki kritizálni meri a szent szabadságot, arra a "rendszer" teljes szigorával sújt le. Annál is inkább sokkoló ez a felvetés, mivel a világszabadság bajnokaként fellépő Amerikai Egyesült Államokat kapcsolja hozzá a 20. század legelítéltebb diktatórikus rendszereihez, a faszizmushoz és a náciizmushoz.

Goldberg ötlete csak részben, következtetése viszont teljességgel újszerű: felvázolja, hogy a 18. századi francia felvilágosodás az, amely megszüli az első totális diktatúrát, a Jakobinus Diktatúrát: "But what truly makes the French Revolution the first fascist revolution was its effort to turn politics into a religion." (Ami igazán fasiszta forradalommal teszi a francia forradalmat, az az, hogy megpróbálta politikát vallássá tenni. p. 13. ford., a Szerző) Egyszerűbben szólva ez rendszer próbálta először uralni az emberi lélek legmélyét a forradalmi terror által. Azaz totalitárius rendszer volt. Goldberg a totalitáriusságot a Mussolini-féle definícióból vezeti le: egy állam, amely mindennel törődik.

A jakobinusok voltak az elsők, akik a politikai életet barát és ellenség (nem ellenfél!) relációjába helyezték, terrorjuk és forradalmi paranoiájuk mindenkit fenyegetett, aki nem szerette a forradalmat. Mindezt a Rousseau-i láthatatlan általános akarat jegyében. Goldberg egyszerű és átlátható leszármazási vonalat rajzol fel a francia forradalom és az amerikai liberálisok között. A francia felvilágosodás progresszív, talán nem véletlen, hogy ez az első korszak, amely önmagát nevezi el, és amelyben néhány kiválasztott azt a célt tűzi maga elé, hogy "felvilágosít másokat" az egy igaz igazságról. Mit ért a szerző progresszivitás alatt? A forradalmi tradíciót: a francia forradalom volt a világ első ideologikus forradalma, amelynek szókészletét használta az amerikai forradalom is. Ezen progresszivitás szüli meg a Jakobinus Diktatúrát és Napóleon egyeduralmát is. Majd ezt öröklé meg Wilson háborús szocializmusa ("war socialism" p. 11.). Ez a wilsoni rendszer, továbbá Hitler és Mussolini fasiszta kísérletei lettek Franklin Delano Roosevelt New Dealjének modelljei. Továbbá ez utóbbi él tovább a II. Világháborút követő amerikai belpolitikában is. Goldberg érve annál is inkább érdekes, mert nem ő fasisztázza le FDR-t, hanem már a kortársak is: Al Smith, Herbert Hoover, vagy Norman Thomas. (p. 11.)

Hogyan lehetséges ez? Egyrészt: "A folytonosság és hasonlóság [a liberalizmus és a fasizmus között, a Szerző] nem könnyen felismerhető, mivel a történelmi analízis eme területe már előre lezárult a Holocaust miatt. A háború előtt a fasizmust széles körben egy progresszív társadalmi mozgalomként értékelték, baloldaliakkal és liberálisokkal egyetemben, az Amerikai Egyesült Államokban és Európában is. A holocaust borzalma teljességgel megváltoztatta nézőpontunkat a fasizmusról; valami gonosz, amely összekapcsolódott a



nacionalizmussal, paranoiával és fajirtó rasszizmussal. A háború után az amerikai progresszívek, akik dicsőítették Mussolinit és a 20-as, 30-as években együttérzéssel tekintettek Hitlerre, később kénytelenek voltak elhatárolódni a nácizmus rémtetteitől." (p. 9., ford. a Szerző.) Goldberg azt is felveti, hogy Amerikában ugyanilyen lelkesedéssel imádták a sztálini kommunizmust is a 30-as években. Orwell Állatfarmját például szovjetellenesség miatt nem akarták kiadni. (Vö. Paul Johnson: A modern kor. A huszadik század igazi arca. XX. Század Intézet, 2000.) Másrészt FDR rendszere külsőségeiben is hasonlított a fasiszta regimre: felállították az első modern propaganda minisztériumot, ezeket üldözték, vertek meg, kémkedtek utánuk és vádoltak azzal, hogy "mérget engednek az amerikai véráramba". (p. 11.) Goldberg érvelésében talán az egyetlen zavaró tényező, hogy "hátról halad visszafelé", azaz a fasiszta jelzöt kicsit anakronisztikusan visszavetíti a probléma eredetére, a francia forradalomra. Pedig ott és akkor a "Szabadság, egyenlőség, testvériség!" jelszavával valami komoly tragédia történt: kiderült, hogy a három együtt nem megy. A liberalizmus és a nacionalizmus ekkor vált szét, aminek első tünete, hogy bár mindenki egyenlő, de azért a franciák kicsit jobban. Tehát 1792-ben a forradalmi hadsereg megszállta Belgiumot. Ez már előre jelezte azt a problémát, hogy a liberalizmus, mint progresszív eszme internacionális, akárcsak a 19. század folyamán a munkásság problémájával összefonódó szocializmus (kommunizmus), míg a nacionalizmus (sovinizmus is) alapvetően lokális eszmerendszer. Leegyszerűsítve tehát: jó liberális vagy kommunista mindenki lehet, míg jó "uburubui", viszont csak "uburubui" lehet.

Ebből is látszik, hogy a fent említett fogalmakra igazából nincs jelenleg történelmi-politikai szókészlet: a francia forradalmat lehet lefaszisztázni (bár anakronisztikus), de a fasizmust vagy a liberalizmust "lefranciaforradalmiázni" igen tartalmatlan. Ez persze nem Goldberg hibája. Nem is állhat rendelkezésre szókészlet olyan jelenségek leírására, amelyek képlekenyek vagy jelenleg nehezen átláthatók. Ennek tisztázására tesz tehát kísérletet a szerző mintegy négyszáz oldalon át, igen alapos elmélet, és legalább ilyen mély történelmi tudása alapján. Fejtegetései azt sugallják, mintha azt a jelenséget próbálná meg felvázolni, hogy a lokális, nemzethez kötődő különböző megvalósulású fasiszta (talán szerencsésebb a "fasisztikus" kifejezés) elmélet hogyan lett egy univerzális eszmerendszerrel, a liberalizmussal, keveredő fasizmus, azaz a liberálfasizmus, vagy mosolygós fasizmus.

Ugyanakkor a szerző természetes angolszász könnyedséggel kezeli a fasiszta jelzöt. Egyrészt, mert nincsenek meg benne az európai skrupulusok. A legtöbben teljesen magától értetődőként kezelik, hogy a kommunizmus bűnei között, ha előkerül Sztálin neve, gyakran az a válasz, hogy az nem ugyanaz, mivel az eszme jó, csak Sztálin és a sztálini személyi kultusz tévútra vitte. Ezt maga a hrucsovi politika mondta ki az SZKP 20. kongresszusán 1956-ban. Goldberg ugyanígy választja szét a fasizmust (ő egyben kezeli a nácizmussal) a rasszista, fajüldöző Hitlerizmustól, azaz a fasizmus német megvalósulásától (p. 17.). Ekképpen számára a fasizmus pusztán egy olyan progresszív eszmét jelent, amely egyetlen igazságot abszolutizál. A mai (neo)liberalizmusban és a fasizmusban a progresszivitás számos közös elemét fedezi fel és bizonyítja az amerikai történelmen keresztül: például a gazdasági populizmus, korporacionizmus, az egészség túlabzolutizálása, vagy az új világrendben való gondolkodás (vö. pp. 18-21.). Ez utóbbi azért megdöbbentő, mert Wilsontól ifj. Bushig mindig felmerül az elnöki beszédekben az a gondolat, hogy az USA keresztres hadat visel, mikor éppen mi ellen. Másrészt a szerző azért is alkalmazza könnyedén a fasiszta jelzöt az



amerikai neoliberalizmusra, mert mint állítja, figyelmeztető jóindulattal teszi. Megfogalmazásaiban is látszik, hogy nem a vád, hanem a figyelem felhívása a cél, hiszen a progresszív gondolkodásban azt a veszélyt látja, hogy egy ideológia (legyen az nemzet, szabadság, vagy bármi más) eluralja Amerikát és az "államot teszi vallássá".

A kötet annyiban kelt hiányérzetet, hogy a szerző nem nyomozza végig az eredeti, 1789-es liberalizmus átalakulását, illetve annak hódító útját a nyugati világban a II. Világháború után; továbbá érdekes lett volna egy másik párhuzam felfejtése is: az internacionális kommunizmust nem terhelte a Holocaust tragédiája (bár sok más igen), így igen könnyedén olvadt bele a liberalizmusba 1989 után, például Magyarországon is, azaz "szalonképes" maradt mai napig is. Tehát internacionális eszmerendszerek keveredésére van példa. Internacionális eszme lokálissá válására szintén van: például a keresztény eszme gallikanizálódása. De lokális eszme globalizálódása meglehetősen egyedi (ld. liberálfasizmus). Tehát a kötet okozhat némi hiányérzetet az olvasóban, de ez sokkal inkább a gondolkodtató és tovább gondolásra készítő művek keltette természetes érzés, semmint hiba.

Illik Péter